

Hediye Kitabı

Editörler
Emine Gürsoy Naskali
Aylin Koç

KİTABEVİ

Ahmet Atilla Doğan

“Çikolata ile Gelip Nazar Boncuđu ile Dönerler:
Almanya’daki Türkler” • 375

DÜĞÜN DERNEK

Mustafa Aça

“Doğum Sonrasında Hediyeleşme – Balıkesir Örneđi” • 391

Güliden Sağol Yüksekaya

“Kalın ve Çeyiz” • 396

Gülhan Atnur

“Erzurum’da Sözden Düğüne Hediye” • 407

Zekiye Çađımlar

“Adana Düğünlerinde Hediye” • 420

Nedime Şanlı, Hüsne Demirel, Şadan Tokyürek

“Gençlerin Çeyizle İlgili Görüşleri” • 438

KLASİK EDEBİYAT

Ahmet Mermer-Neslihan Koç Keskin

“Divan Şiirinde Hediye” • 447

Sevda Önal

“Şairlere Sunulan Hediye: Tımar” • 466

İTHAFLAR

Muhittin Eliaçık

“Nasihat Kitaplarında Hediye ve İthaf” • 483

Ertan Örgen

“Cumhuriyet Döneminde İthaf Şiirler” • 497

PROMOSYONLAR

Zeynep Kaban Kadiođlu

“Gazete Promosyonları” • 507

Kalın ve Çeyiz

— Gülden Sağol Yüksekaya* —

Türklerde evlenme kolay bir iş olarak görülmemiş, hatta evlilik müessesesine kutsallık bile atfedilmiştir. Bir evlilikte kız isteme, kalın ödeme, düğün gibi fasılların bulunması o evliliğe verilen önemi de göstermektedir.¹ Destanlarda gördüğümüz kadarıyla bir evlilik ne kadar çok emek harcanarak gerçekleşirse o kadar muteberdir. Gençlerin önceden tanışmış ve anlaşmış olmaları, evlenmeleri için yeterli değildir. Bu çalışmada Türk destanlarından hareketle evliliğin önemli aşamalarından olan kalın ve çeyiz kültürü incelenecektir.

Kalın: Evlenme isteği, eş seçimi, tanışma, görüşme gibi fasılların ardından sıra kız isteme faslı gelir. Kızı alabilmek için güveyi veya güveyinin ailesi tarafından kızın babasına verilecek para veya hayvanın adı "kalın" veya "kalınlık"tır. Bir güvence olan kalının miktarı ve neler olacağı önceden konuşulup kararlaştırılır. Zaten kalın, kaçırarak değil, barış yoluyla anlaşmanın bir ifadesidir² ve herhalde kalın malı ödeyerek evlenme, Türklerde çok erken çağda ortaya çıkmıştır.³

---

* Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekaya, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul.

¹ Gülden Sağol [Yüksekkaya], "Manas Destanında Evlilik Geleneği", *Bozkırdan Bağlımsızlığa Manas*, Hzl. Emine Gürsoy-Naskali, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 625, Ankara 1995, s. 224.

² Orhan Şaik Gökyay, *Dedem Korkudun Kitabı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür yayınları, Devlet Kitapları, İstanbul 1973, s. CCCLXXXV.

³ Abdülkadir İnan, "Türk Düğünlerinde Exogamie İzleri", *Makaleler ve İncelemeler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu yayınları VII, Dizi-Sa. 51^a, 2. baskı, Ankara 1987, s. 348.

Kalını, erkeğin kadını boşayamaması, kadının da istediği zaman kaçıp baba evine gidememesi için bir depozito olarak değerlendiren Bahaeddin Ögel'e göre kalın, babanın sağ iken oğullarının evlenebilmeleri için verdiği paydır. Başlık ise evlenme sırasında kız ailesine verilen hediyedir. Başlık, kalının dejenere edilmiş şekli de olabilir. Baba malından kızlara düşen pay ise çeyizdir.⁴ Günümüzde başlık, kalın verilerek yapılan evlilikleri "satış evliliği" olarak değerlendirme eğilimi vardır.⁵ Aslında Karutz'a göre Türkmenlerde kalın anlaşması karşılıklı bir akitir ve aynı zamanda karşılıklı bir verme ve ödemedir. Kız evi de ödemedede bulunur, ama kızın gitmesi ile kız evi, bir kişi ile bir iş gücünü kaybettiği için çeyiz daha az olur. Oğlan evi ise bir kişi ile yeni bir iş gücü kazanmış olur.⁶ Bu yüzden kalın bedeli çeyiz bedelinden fazladır.

Manas destanı bize bir gerçeği gösteriyor ki o da eski Türklerde başlık veya kalın ödenerek yapılan evlilik, törelere uygun ve muteber bir evlilik türüdür.⁷

Orhan Türkdoğan'a göre başlık veya kalında, erkeğin kadına ödeme yapmakla yeni statüsünü tanınması, drahomada ise kadının erkeğe ödeme yapmasıyla statüsünü saydırması eğilimi egemen olduğundan her iki kültür biçiminde de kadının erkek evinde değerlendirilmesi ön plana geçmektedir.⁸

İbni Fadlan Seyahatnamesinin evlenme âdetleri kısmında şu bahis yer alır: "Bir kimse diğerrinin ya kızını yahut kız kardeşini yahut da velâyeti altında bulunan birini, Harezmi elbisesinden şu miktar karşılığı olarak ister. Böylece talip, aile reisini razı edince, başlığı aile reisine verir, istediği kızı alır. Çok kerre başlık, deve, at ve başka hayvanlar olur.

⁴ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları: 46, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul 1988, s. 258, 260.

⁵ Asife Ünal, *Yahudilik'te, Hristiyanlık'ta ve İslâm'da Evlilik*, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları: 2099, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi: 221, Ankara 1998, s. 8.

⁶ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları: 46, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul 1988, s. 259.

⁷ Yakıno'fa göre V. ve VI. yüzyıl Uygurlarının kalın malını nasıl ödedikleri ve bu münasebetle yaptıkları merasim bir Çin kaynağında tasvir edilmiştir. Buna göre kalın malını kızın akrabası alıyordu (İnan 1987: 348).

⁸ Orhan Türkdoğan, "Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, C. IV, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 21, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 6, Ankara 1976, s. 321.

Bir kimse velisinin muvafakat ettiği başlığı vermeden kadının yanına giremez. Başlığı verince, erkek gelir, çekinmeden, kızın bulunduğu eve girer ve onu, annesi, babası ve kardeşlerinin huzurunda alır, kimse buna mani olmaz. Bir erkek ölüp karı ve çocukları kalırsa, çocukların en büyüğü, eğer annesi değilse, onun karısı ile evlenir.”⁹

Kalını ödenen gelin kocası öldüğünde de ailede kalır. Bu anlayış kadının ölen eşinin erkek kardeşlerinden biriyle evlenmesi kuralını da doğurur, ancak kocası ölen dulun aile içinden başka birisiyle evlenmesi tamamen kendi isteğine bağlıydı, istemezse evlenmezdi. Dulun, kocasının malından iki pay oranında miras hakkı vardı. Dışarıdan biriyle evlendiği takdirde ise yeni kocasının kalını, eski kocasının ailesine vermesi gerekirdi.¹⁰

László Rásonyi’ye göre kadın, kocasının ailesinin mülkü olduğu için, kocasının ölümünden sonra da ailede kalır, zira “leviratus” adı verilen âdete göre, kayını, bazen Moğollarda görüldüğü üzere, kocasının diğer eşinden olan oğlu, yahut ailenin diğer bir erkek ferdi onunla evlenebilir. Ama ona göre leviratus âdeti ancak yüksek tabakaya has malıdır.¹¹

Ölen erkek kardeşin karısıyla evliliğin miras hukuku bakımından açıklaması şöyledir: Kalını verilen gelin, artık erkek ailesinin malı olmuştur. Dingelstedt’e göre, kocası ölen dulun aile içinde başka birine varması, ancak dulun isteğine bağlı idi. Dul istemezse kocasının malından iki pay oranında bir miras hakkı vardı. Malın diğerleri çocuklarıydı. Bu durumda dul ancak yeni kocası kadının kalınını eski kocasının ailesine verdiği takdirde dışarıdan biri ile evlenebilirdi.¹²

Ölen baba ve kardeşlerin, dul ve yetimlerini, kendi ailelerine katarak bakma zorunluluğu üzerinde birtakım değişik görüşler ortaya çıkar: 1) Kalın, ailenin müşterek malıdır: Geline bir kalın ödendiğinden,

⁹ Lütfi Doğan (çev.), “İbni Fadlan Seyahatnamesi (Rihletu’bni Fadlan)”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 3, S. I-II, 1954, s. 63.

¹⁰ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları: 46, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul 1988, s. 256-257.

¹¹ László Rásonyi, *Tarihte Türklük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları: 39, Seri: III-Sayı: A11, Ankara 1971, s. 56-57.

¹² Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları: 46, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul 1988, s. 256-257.

büyük kardeş ölünce dul ve yetimleri, otomatik olarak küçük kardeşe bir miras olarak düşmektedir; 2) Ailenin bölünmezliği: Bu gelenek insani ve ailenin bölünmezliği gibi düşünce ve hislere dayanıyordu; 3) Ekonomik ve politik sebepler.¹³

Kız kardeşini isteyenleri öldüren Delü Karçar, Dede Korkut'tan çekinince akla hayale gelmeyen şeyleri kalın olarak ister: *maya görmemiş biñ buğra, hiç kırsrağa aşmamış biñ aygır, koyun görmemiş biñ koç, kuyruksuz kulaksuz biñ köpek, biñ püre*.¹⁴ Bu istenenler, hikâyeye merak ve acayiplik katmak için eklenen unsurlar olmalarının yanı sıra kız almanın zorluğunu da göstermektedirler.

Manas destanında Temir Han, kızını Cakıp Han'ın oğlu Manas'a vermeyi kabul eder, ama o kadar kalın ister ki bunu ödemek Cakıp Han için kolay değildir: "Altı yüz kızıl tek hörgüçlü deve, üzerlerinde torba torba altın olsun, yakındaki tepe dolusu hayvan sürüsü ile iki bin ak koyun olsun, elli gün devam eden düğün yapılsın. Sığırdan iki yüz vereceksin, bunların hepsinin alnında akı olacaktır. Bunlara bakan da kız olsun, yük hayvanlarından iki yüz, av kuşu sungurdan doksan kuş, yedi pars, iki arslan vereceksin" diyerek alacağı malları bildirir.¹⁵

Başlık motifi *Battalname'* de de görülür. Hayatta dikili bir ağacı bulunmayan Battal Gazi, çok zengin olan Emir Ömer'in kızını ister. Emir Ömer'in karısı, Battal fakir olduğu için kızını vermek istemez, vermek için de ondan altından kalkamayacağı bir başlık ister: Hindis-

¹³ *age.*, s. 257-258. Ölen erkek kardeşin dul kalan zevcesi ile evlenme usulüne *Manas* destanı ile *Kız Cibek* destanında rastlamaktayız.

¹⁴ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 169, Ankara 1989, s. 126-127: 85/7-11.

¹⁵ Cakıp Han düşünüp taşınır ve bu mihri yedi gün içinde teslim edeceklerini bildirir (Abdülkadir İnan (çev.), *Manas Destanı*, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, 2. baskı, İstanbul 1992, s. 38). Abdülkadir İnan burada başlık veya kalın kelimesi yerine "mihir" kelimesini kullanmaktadır, fakat verilen bu malı aslında mihir olarak nitelendirmek doğru değildir. Çünkü mihir, kadının ailesine değil, doğrudan kadına verilir ve kadına evliliğin devamı için bir teminat sağlar, iktisadi bir güç kazandırır, boşanmanın suistimal edilmesini önler. Kalın (başlık) ise kadına değil, ailesine verilir. Gürsoy'un neşrinde ise oldukça yüklü bir başlık verilir, ama bu neşirde Temir Han açıkça belli bir miktar başlık istemez (Wilhelm Radloff, *Manas Destanı: Kırgız Türkçesi Metin-Türkiye Türkçesi Çeviri*, Hzl. Emine Gürsoy-Naskali, Türksöy yayınları: 1, Ankara 1995, s. III 81/1150-1160). Burada ayrıca Manas'ın Ak-padişah'ın verdiği altın gümüşleri baldız ve yengelerine hediye ettiğini görmekteyiz (*age.*, s. III 82/1234-1254).

tan'da bulunan Ak Fil ile üzerindeki kızıl altınlar, ayağındaki altın halhal, ayrıca yüz kıvrıkcık tüylü deve, dört yüz Arabi at.¹⁶

Her ne kadar maddi anlamda kalın ödeme ile karşılaşsak da buna dair örnekler azdır. Destanlarda daha çok erkeğin kızı almak için gösterdiği yiğitliğin başlık yerine geçtiği görülmektedir. *Dede Korkut* destanında kendini beşik kertme yavuklusuna kızın dadısı olarak tanıtan Banu Çiçek, Bamsı Beyrek'e birlikte ava çıkmayı teklif eder. At yarışında, ok atmada ve güreşte Beyrek kızı yenince kız kimliğini açıklar.¹⁷ Yine *Dede Korkut* destanında Kan Turalı yüzünün örtüsünü açınca köşkten bakmakta olan kız ona hayran kalır ve arkadaşlarına babasının merhamet edip başlık karşılığında kendisini ona vermesini, yoksa bunun gibi yiğidin canavarların elinde ziyan olacağını söyler.¹⁸ *Dede Korkut*'ta kızların kalınları mitolojik olduğu için Kan Turalı, Trabzon tekfurunun kızını almak için üç vahşi hayvanı elleri ile öldürmek zorunda kalmıştır, yani burada Kan Turalı'dan istenen kalınlık doğrudan doğruya bir kuvvet ve yiğitlik denemesidir.¹⁹ "Bey Böyrek" hikâyesinin Bayburt rivayetinde Bey Böyrek, Ak Kavak Kızı'na âşık olunca onunla evlenebilmek için üç imtihanı başarmak zorunda kalır. Bey Böyrek, bu şartları yerine getirir ve kızla evlenir.²⁰

Maaday Kara destanında Kögüdey-Mergen, babasının kendisine tavsiye ettiği Altın-Küskü'ye talip olunca üç ayrı yarışta galip gelmesi gerekir.²¹ Yine de bu evlilik hemen gerçekleşmez. Altın-Küskü kaçırlır, Kögüdey-Mergen onu kurtarıp babasına götürür. Ay-kağan, Kögüdey-Mergen'i iki sınava daha alır. Kögüdey-Mergen bu sınavları da başarınca Altın-Küskü'yü memleketine götürebilir.²²

¹⁶ Hasan Köksal, *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi yayınları: 59, Halk Edebiyatı Dizisi: 10, Ankara 1984, s. 159-160.

¹⁷ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 169, Ankara 1989, s. 123: 80/2.

¹⁸ *age.*, s. 188: 180/6-8.

¹⁹ *age.*, s. 189-193: 180-189/8-13.

²⁰ Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ yayınları: 228, Kaynak Eserler: 47, Ankara 1997, s. 202-203.

²¹ Emine Gürsoy-Naskali (Hzl.), *Altay Destanı Maaday-Kara*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi: 28, İstanbul 1999, s. 216-222.

²² *age.*, s. 222-235.

Köroğlu destanındaki Köse Kenan-Dana Hanım hikâyesinde Adov Bey'in kızı Dana Hanım, kendisini meydan içinde yıkacak kişi ile evlenecektir. Köse Kenan Erzurum'a giderek henüz hiç görmediği Dana Hanım'ı istediğinde Adov Bey ona kızının şartını iletir. Halk toplanır, her ikisi de biraz hüner gösterdikten sonra, Köse Kenan bir çırpıda kızını yere serip gururla kendini tanır.²³ Dana Hanım aldığı yenilgi üzerine sonunda eşini bulduğunu söyler.²⁴

Ural Batır destanında Humay'a²⁵ hem Ural, hem de kardeşi Şülgen âşiktir. Şülgen Humay'a sevgisini açıklayınca kız onun bahadırlığını sınamak ister. Dağın eteğine koyulan yetmiş batman ağırlığındaki taş Şülgen kaldıramayınca Humay aynı şeyi Ural'a teklif eder. Ural taş kaldırıp atar ve Humay'la evlenir.²⁶

Tabii dövüşerek kazanılmış gelin tipinin ayrı hikâyeleri vardır. Ayrıca erkeğin kızın diğer talibini/taliplerini öldürmesi ve kahramanın kızı esaretten kurtarmasının da destanlarda kalın/başlık yerine geçtiği görülmektedir.²⁷

Çeyiz: Bahaeddin Ögel, Eski Türklerde çeyizin baba malından kızı düşen pay olduğunu söyler ve *Dede Korkut*'ta oğlı olan ivermiş, kızı olan köçürmüş²⁸ sözünün kızın payının oğlan evine göçürülmesi anlamına geldiğini ifade eder.²⁹ Karutz'a göre evlenme ile kız evi bir çocuk

²³ Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali, *Köroğlu Destanı*, Anlatan: Behçet Mahir, Atatürk Üniversitesi yayınları: 314, Edebiyat Fakültesi Yayınları: 63, Araştırma Serisi: 52, Ankara 1973, s. 68-73.

²⁴ *age.*, s. 68-75.

²⁵ Metnin aslında *Homay* şeklinde verilen isim çeviride bazen "Huma", bazen de "Humay" olarak yazılmıştır.

²⁶ Metin Ergun ve Gaynislâm İbrahimov, *Başkurt Halk Destanı Ural Batır*, Türksoy yayınları: 5, Ankara 1996, s. 210-244.

²⁷ Diğer örnekler için bk. Gülden Sağol [Yüksekkaya], "Destan Kahramanlarının Evlenmek İçin Göstermek Zorunda Oldukları Hünerler", *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi Kaf Dağının Ötesine Varmak, Festschrift in honor of Günay Kut III*, 2004, s. 301-310.

²⁸ *Dede Korkut*'ta Bamsı Beyrek kalın vererek Banu Çiçek'le evlenir, ama Banu Çiçek'in çeyiz götürüp götürmediğine dair bir bilgi yoktur, ancak Beyrek'in gelin odasına girdiğinde Banu Çiçek'ten gelin hediyesi olarak gelen kırmızı kaftanı giydiği belirtilir (Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 169, Ankara 1989, s. 129: 89/7). Ayrıca metnin devamında Banu Çiçek'in ona bir de gömlek dikmiş olduğu anlaşılmaktadır (*age.*, 132: 93-94/8-2).

²⁹ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünya-

kaybettiği, oğlan evi ise bir kadın ve işgücü kazandığı için çeyiz, oğlan evinin vereceği kalından daha az tutulur. Buna rağmen kızın çeyizini yüksek tutmak, kız babası için bir çeşit onur meselesidir.³⁰

Bahaeddin Ögel, İslam hukukunda kadını çeyiz getirmeye zorlayan bir hüküm bulunmadığı hâlde Türklerde babanın kızına çeyiz yapmasının bir yükümlülük olarak görüldüğünü ifade eder.³¹ Nitekim *Divanü Lügati't-Türk*'te bir bey, bir babaya kızını çeyizli olarak evlendirmesini emreder: *Ol anıng kızın septürdi* "O, onun kızını çeyizliyerek güveyinin evine göndermesini emretti."³² Bahaeddin Ögel, Eski Türklerde çeyizin, hayvan sürüleri, yardımcı insanlar, kızlar, yengeler hâlinde geldiğini belirtmektedir.³³

Maaday-Kara destanında Altın-Küskü ve Kögüdey-Mergen için özel bir düğün töreni düzenlenmez, sadece damadın seçimi için yapılan yarış sırasında büyük bir şölen verilir. Altın-Küskü baba evinden ayrılırken soylu atını eyerler, ay gibi parlak elbisesini giyinir, altın gümüş takılarını alır. Babasının ak davarından hayvan almadığı, halkından kimseyi de yanında götürmediği ayrıca belirtilir. Yarı yola geldiklerinde Ay Kağan yetişip kızına dokuz kenarlı altın kama, damadına ise dokuz kulaç altın kamçı hediye getirir.³⁴

Oğuz destanında Tuman Han, Köl Erki Han'ın kızıyla evlenmesinin neticesinde Köl Erki Han'ın bütün malına ve hazinesine sahip olacak, o ölünce de taht tamamen ona kalacaktır.³⁵

Koroğlu destanında Koroğlu'nun amcası Köse Kenan, Adov Bey'in kızına talip olduğunda Adov Bey ona kızını yenersen kızıyla beraber üç sürü davar, iyi bir küheylan, bin altın, kızına ise kırk yük çeyiz vereceği-

sı Araştırmaları Vakfı yayınları: 46, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul 1988, s. 263-264.

³⁰ *age.*, s. 264.

³¹ *age.*, s. 264.

³² Besim Atalay (çev.), *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, II, Türk Dil Kurumu yayınları: 522, Ankara 1985, s. 182.

³³ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları: 46, Genişletilmiş 3. baskı, İstanbul 1988, s. 265.

³⁴ Emine Gürsoy-Naskali (Hzl.), *Altay Destanı Maaday-Kara*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi: 28, İstanbul 1999, s. 236-237/7182-7221.

³⁵ A. Zeki Velidî Togan, *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*, Enderun yayınları: 10, 2. baskı, İstanbul 1982, s. 59.

ni ve isterlerse yanında kalabileceklerini, istemezlerse kızıyla birlikte gidebilecekleri söyler.³⁶ Destanın devamında Adov Bey kızını verdiği Köse Kenan'a bir küheylan, üç sürü davar ve düğün masrafı olarak da bin altın verir, kızına ise bir taht-ı revan hazırlatır ve çeyiz verir. Ayrıca onlara yol boyunca eşlik etmek üzere on iki adamını görevlendirir.³⁷

Yakutların *Er-Sogotox* destanında Xotuuna'nın babası, kızını Er-Sogotox'la birlikte gönderdiğinde yanlarına yüz adamını katar.³⁸

Ural Batır destanında kızların eşlerine at hediye ettikleri görülür.³⁹

Manas destanında Manas ile Kanıkey'in evliliğinde başlıktan sonra sıra çeyize gelir. Temir Han, kızına altın, gümüş, kadın başlığı, mercan ve kadife ipek yüklü altmış deveyi çeyiz olarak gönderir.⁴⁰

Altın Arığ destanında Taptaan Mirgen'in evlendiği Altın Nakış'a, ağabeyi kendi atı Ak Oy'u verir.⁴¹

Kaynaklar

- Alptekin, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ yayınları: 228, Kaynak Eserler: 47, Ankara 1997.
- Altun, Işıl, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı yayınları Araştırma Dizisi: 2, İzmit Kocaeli [2004 ?].
- Atalay, Besim, çev. *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, I-III; *Divanü Lûgat-it-Türk Dizini "Endeks"*, IV, Türk Dil Kurumu yayınları: 521-524, 2. baskı, Ankara 1985.
- Bilecik, Fahrünnisa, *Kız Cibek Destanı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilim-

³⁶ Mehmet Kaplan, Mehmet Akalın ve Muhan Bali, *Köroğlu Destanı*, Anlatan: Behçet Mahir, Atatürk Üniversitesi yayınları: 314, Edebiyat Fakültesi Yayınları: 63, Araştırma Serisi: 52, Ankara 1973, s. 71.

³⁷ *age.*, s. 74-75.

³⁸ Yuriy Vasilyev, M. Fatih Kirişçioğlu ve Gülsüm Killi, *Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 637, Ankara 1996, s. 21.

³⁹ Bilgi için bk. Metin Ergun ve Gaynislâm İbrahimov, *Başkurt Halk Destanı Ural Batır*, Türksoy yayınları: 5, Ankara 1996.

⁴⁰ Wilhelm Radloff, *Manas Destanı: Kırgız Türkçesi Metin-Türkiye Türkçesi Çeviri*, Hzl. Emine Gürsoy-Naskali, Türksoy yayınları: 1, Ankara 1995, s. III 90/1651-1663. Metnin devamında Mendi-bay'ın doksan hayvan yüklettiğinden bahsedilmektedir (*age.*, s. III 90/1675). İnan'ın neşrinde ise Temir Han'ın Kanıkey'e başlık verdiğine dair bir bahis bulunmamaktadır.

⁴¹ Fatma Özkan (Hzl.), *Altın Arığ*, Bilig Yayınları, Ankara 1997, s. 307/4792-4794.

- ler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Bilim Dalı Başkanlığı Doktora Tezi, İstanbul 1998.
- Deliömeroğlu, Yakup, "Hakasların Geleneksel Kültürlerine Dair Bir İnceleme", *Milli Folklor*, C. 5, Yıl: 9, S. 33, 1997, s. 42-49.
- Divitçioğlu, Sencer, *Kök Türkler (Kut, Küç ve Üliğ)*, Ada yayınları, İstanbul 1987.
- Doğan, Lütfi, (çev.), "İbni Fadlan Seyahatnamesi (Rihletu'bnî Fadlan)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. I-II, 1954, s. 59-80.
- Erdentuğ, Nermin, "Türkiye Geleneksel Toplumlarında Başlık", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, C. IV, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi yayınları: 21, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 6, Ankara 1976, s. 93-99.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi yayınları: 51, 4. baskı, İstanbul 1981.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 169, 2. baskı, Ankara 1989.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*, Türk Dil Kurumu yayınları: 219, Ankara 1963.
- Ergin, Muharrem, *Oğuz Kağan Destanı: Tercüme-Metin-Sözlük*, Hülbe Basım ve Yayın A.Ş. 13, 2. baskı, İstanbul 1988.
- Ergun, Metin, *Altay Türkleri'nin Kahramanlık Destanı: Alıp Manaş*, 2. baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları: 2067, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi: 57, 2. baskı, Ankara 1998.
- Ergun, Metin ve Gaynislâm İbrahimov, *Başkurt Halk Destanı Ural Batır*, Türksoy yayınları: 5, Ankara 1996.
- Gökay, Orhan Şaik, *Dedem Korkudun Kitabı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür yayınları, Devlet Kitapları, İstanbul 1973.
- Gürsoy-Naskali, Emine, (Hzl.), *Altay Destanı Maaday-Kara*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. Kâzım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi: 28, İstanbul 1999.
- İnan, Abdülkadir, "Türk Düğünlerinde Exogamie İzleri", *Makaleler ve İncelemeler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu yayınları VII. Dizi-Sa. 51^a, 2. baskı, Ankara 1987, s. 341-349
- İnan, Abdülkadir, (çev.), *Manas Destanı*, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, 2. baskı, İstanbul 1992.
- İzgi, Özkan, "Moğollarda Evlenme Âdeti", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, C. IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi yayınları: 40, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 11, Ankara 1982, s. 255-262.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Millî Kültürü*, Boğaziçi yayınları, Düzeltilmiş ve genişletilmiş 2. baskı, İstanbul 1983.

- Kaplan, Mehmet, Mehmet Akalın ve Muhan Bali, *Koroğlu Destanı*, Anlatan: Behçet Mahir, Atatürk Üniversitesi yayınları: 314, Edebiyat Fakültesi yayınları: 63, Araştırma Serisi: 52, Ankara 1973.
- Köksal, Hasan, *Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi yayınları: 59, Halk Edebiyatı Dizisi: 10, Ankara 1984.
- Köse, Nerin, "‘Manas’ ile ‘Kococaş’, ‘Kızcibek’, ‘Kurmanbek’, ‘Seyitbek’, ‘Ak Möör’ Destanları Arasındaki Paralellikler", *Milli Folklor*, C. 6, Yıl 12, S. 46, 2000, s. 48-60.
- Kuanışbayev, Ercan, *Kozı Körpeş Bayan Sûluv Destanı: Giriş-Metin-Tercüme-Dizin.*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi, İstanbul 2000.
- Meriç, Cemil, *Hind Edebiyatı*, Dönem yayınları: 3, İnceleme Dizisi: 1, İstanbul 1964.
- Baştu, Mikail, İbn Şams Tebir, *Şan Kızı Destanı: 882 yılı*, Redaktör: A. Ferhat-H. Nurutdinov, çev. Avidan Aydın, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1991.
- Onural, Neşe, "Türk ve Alman Destanlarında Kadın Kişilikleri", *Kurgu Dergisi*, 8, 1990, s. 263-273.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, I-II, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları: 2204-2205, Bilim ve Kültür Eserleri: 515-516, Tarih Dizisi: 12, İstanbul 1993-94.
- Ögel, Bahaeddin, "Türklerde Kalın ve Başlık", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, C. IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi yayınları: 40, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 11, Ankara 1982, 393-396.
- Ögel, Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Genişletilmiş 3. baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayınları: 46, İstanbul 1988.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş, Türklerde Ordu, Ordugâh ve Otağ*, C. VII, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları: 585, Kültür Eserleri Dizisi: 38, Ankara 1984.
- Özkan, Fatma, (Hzl.), *Altın Arıç*, Bilig yayımları, Ankara 1997.
- Radloff, Wilhelm, *Manas Destanı: Kırgız Türkçesi Metin-Türkiye Türkçesi Çeviri*, Hzl. Emine Gürsoy-Naskali, Türksoy yayınları: 1, Ankara 1995.
- Radloff, W[ilhelm], *Sibirya'dan*, I-IV, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları: 2750, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 748, Düşünce Eserleri Dizisi: 1, İstanbul 1994.
- Rásonyi, László, *Tarihte Türklük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları: 39, Seri: III-Sayı: A11, Ankara 1971.
- Şağol [Yüksekkaya], Gülден, "Manas Destanında Evlilik Geleneği" *Bozkır-*

- dan Bağımsızlığa Manas, Hzl. Emine Gürsoy-Naskali, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 625, Ankara 1995, s. 224-233.
- Sağol [Yüksekkaya], Gülden, "Destanlarda Evlilik", *Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı III, Teşkilât-Toplum-Ekonomi*, Mayıs Haziran, Yıl 8, S. 45, 2002, s. 264-288.
- Sağol [Yüksekkaya], Gülden, "Destan Kahramanlarının Evlenmek İçin Göstermek Zorunda Oldukları Hünerler", *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi Kaf Dağının Ötesine Varmak, Festschrift in honor of Günay Kut III*, 2004, s. 301-310.
- Sağol [Yüksekkaya], Gülden, "Türklerde Evliliğin Algılanışı -"Evlenmek Karşılığı Kullanılan Kelimelerden Hareketle-", *Şinasi Tekin'in Anısına Uygurlardan Osmanlıya*, Simurg, İstanbul 2005, s. 661-684.
- Sakaoğlu, Saim, *Dede Korkut Kitabı: İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar*, I-II, Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı yayınları: 002, Fen-Edebiyat Fakültesi yayınları: 21, Konya 1998.
- Sav, Ergun, *Halk Hikâyeleri*, Ankara: İş Bankası Kültür yayınları: 147, Folklor Dizisi: 1, Ankara 1974.
- Sepetçioğlu, M. Necati, *Karşılaştırmalı Türk Destanları*, Akran yayınları: 18, M. Necati Sepetçioğlu Serisi: 6, İstanbul 1990.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, Ana yayınları: 1, Tarih Dizisi: 1, İlavelerle 3. baskı, İstanbul 1980.
- Tezcan, Mahmut, "Beşik Kertme Nişanlı Geleneği ve Çayırbağı Köyü Uygulaması", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, C. IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi yayınları: 40, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 11, Ankara 1982, s. 497-515.
- Togan, A. Zeki Velidî, *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlîli*, Enderun yayınları: 10, 2. baskı, İstanbul 1982.
- Türkdoğan, Orhan, "Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, C. IV, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi yayınları: 21, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi: 6, Ankara 1976, s. 315-362.
- Ünal, Asife, *Yahudilik'te, Hıristiyanlık'ta ve İslâm'da Evlilik*, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları: 2099, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi: 221, Ankara 1998.
- Valmiki, *Ramayana*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Şarktan-Garptan Seçme Eserler: 78, İstanbul 1947.
- Vasilyev, Yuriy, M. Fatih Kirişçioğlu ve Gülsüm Killi, *Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 637, Ankara 1996.